

ילמד ענוים דרכו - שנה ג

חטא אדם הראשון וחג השבועות

הרב רן כלילי

מחזור חג שבועות

וַתֵּן לָנוּ ה' - לְהִינּוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן. אֶת יוֹם חַג הַשְּׁבִיעוֹת הַזֶּה. אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קִדְשׁ הַזֶּה. זָמַן מִתּוֹ תּוֹרַתְנוּ. בְּאַהֲבָה מִקְרָא קִדְשׁ. זָכַר לִיצִיאַת מִצְרָיִם.

מכות כג

דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלוש מאות וששים וחמש לאוין, כמניין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא: מאי קרא? תורה ציווה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, "אנכי" ו"לא יהיה לך מפי הגבורה שמענום".

מהר"ל תפארת ישראל פרק לג

"אנכי ה' - ליהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - הקשו כמה חכמים **כי לא נזכר כאן שום מצווה!** והיה לו לומר (אם רוצה לצוות על האמונה או על חובת קבלת עולו): "אנכי ה' - ליהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, **לכך אהיה לך ל-לוהים**". וכאן לא אמר דיבר ציווי כללי! עד שהרבה נבוכו בזה, ונתנו מספר אחר לעשרת הדברות, והוציאו "אנכי" מכלל עשרת הדברות...

רבי אברהם בן עזרא, על מצוות "לא תחמוד"

אנשים רבים יתמהו על זאת המצווה: **איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בליבו?** כל מה שהוא נחמד למראה עיניו?!

הרמב"ן בפרשת נצבים על הפסוק "ומל ה' - ליהיך את לבבך ואת לבב זרעך"

לימות המשיח, **תהיה הבחירה בטוב - להם טבע**, לא יתאווה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאווה - עורלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאווה...

דף מקורות

וזוהו מה שאמר הכתוב בירמיה: "הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה... **נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה**", וזוהו **ביטול יצר הרע ועשות הלב בטבעו מעשהו הראוי**. ולכך אמר עוד: "... **ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו** לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", ובידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו וצריכים ללמד אותם, אלא שיתבטל יצרם בזמן ההוא לגמרי. וכן נאמר ביחזקאל: "**ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם**" וגו' "ועשיתי את אשר בחוקי תלכו"...
וישוב האדם בזמן ההוא לאשר היה **קודם חטאו של אדם הראשון**, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והופכו.

הרמב"ן בפרשת בראשית

כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם...
ופרי האילן הזה היה מוליד **הרצון והחפץ**... ואפשר שנתכוון הכתוב לעניין הזה כשאמר: "אשר עשה ה-להים את האדם **ישר** והמה בקשו **חשבונות** רבים".

בראשית רבה טז, כד

מה עשה הקדוש ברוך הוא במתן תורה?
הביא למלאך המוות (הוא יצר הרע), אמר לו: **העולם כולו ברשותך חוץ מאומה זו שבחרתי לי**...
אמר להם הקב"ה: **אני אמרתי שאין אתם חוטאים ותהיו חיים וקיימים כמותי** כמו שאני חי וקיים לעולם ולעולמי ועולמים: "אני אמרתי -לוהים אתם ובני עליון כולכם" - כמלאכי השרת שאין מתים.

וכך אומרת הגמרא בשבת קמו.

בשעה שבא נחש על חוה - **הטיל בה זוהמא**. ישראל שעמדו על הר סיני - **פסקה זוהמתן**, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן.

המהר"ל תפארת ישראל פרק לז

אבל "אנכי ה' -לוהיך" (זו מצווה מיוחדת ש)אף אם לא יקבל אותו האדם ל-לוה - הוא -לוהים שלו, והוא מלכו מצד עצמו (=מצד הקב"ה!) ונמצא שזו מצווה מצד האדם אך מצד הקב"ה גם אם האדם יבחר אחרת - הוא יכפה עליו
כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

את (להותו). וכמו שאמר הכתוב על אותם שרצו לפרוק עול של הקדוש ברוך הוא, שלא יהיה הוא יתברך מלך עליהם, על זה אמר (יחזקאל כ, לג): "חִי (אֲנִי נְאֻם יְהוָה) אִם לֹא (בְּיַד חֲזָקָה וּבְחָרוּץ נְטוּיָה) וּבְחֶמְהָ שְׁפוּכָה (אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם)". וכדי שלא יטעה האדם בטעותו לומר, כי אפשר שיפרקו עולו מהם, וכמו מלך בשר ודם (ש) יכולים העם לפרוק עולו מאיתו, עד שאינו מלך עליהם, אמר בלשון הזה: "אנכי ה' -לוהיך וגו'", כלומר **על כל פנים אני -לוהיך, מצד עצמי...** כלומר שאני -לוהיך, וכן תקבל עליך אלוהותי.

ר' צדוק הכהן מלובלין, פרי צדיק לחג השבועות, אות ו

שבשעת מתן תורה, בדיבור "אנכי" - נתקע תלמוד תורה בליבם ובדיבור "לא יהיה" נעקר יצר הרע מליבם כנ"ל. אז נחקקו דברי התורה על לב ישראל, וכמו שיהיה לעתיד, דכתיב: "ועל ליבם אכתבנה" והיינו על לוח לבם כעין מה שנאמר (משלי ג, ג): "כותבם על לוח ליבך".

מסכת שבת פח

ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא - יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר: "נפשי יצאה בדברו". ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו? הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם.

בראשית רבה, שם¹

ראו עצה שיעץ עליהם הקדוש ברוך הוא - ומיד קלקלו העצה מ' יום, לכך נאמר: "ותפרעו כל עצתי". אמר להם הקב"ה: **אני אמרתי שאין אתם חוטאים ותהיו חיים וקיימים כמותי...** וביקשתם אחר הגדולה הזאת למות? "אכן כאדם תמותון" - כאדם הראשון שציווייתי אותו מצווה אחת שיעשה אותה ויהיה חי וקיים לעולם... והוא חיבל מעשיו ויבטל גזרתי ואכל מן האילן, ואמרתי לו: "כי עפר אתה..." אף אתם אני אמרתי: "-לוהים אתם חבלתם עצמכם כאדם? - "אכן כאדם תמותון".

¹ שיר השירים רבה א, ד: "ר' יהודה אומר: בשעה ששמעו ישראל: "אנכי ה' -לוהיך" נתקע תלמוד תורה בליבם, והיו למדים ולא היו משכחין. באו אצל משה ואמרו: משה רבינו! **תעשה את שליח בינותינו**, שנאמר: "דבר אתה עמנו ונשמעה" **"ועתה למה נמות"** - ומה הנייה יש באבדה שלנו? חזרו להיות למדים ושוכחים. אמרו: מה משה בשר ודם עובר אף תלמודו עובר. מיד חזרו באו להם אל משה, אמרו לו: משה רבינו! לואי יגלה לנו פעם שניה! לואי ישקני מנשיקות פיהו! לואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה! אמר להם: אין זו עכשיו, אבל לעתיד לבוא הוא, שנאמר: **"ונתתי את תורתך בקרבם ועל ליבם אכתבנה"**. והשכחה אינה הזיכרון בשכל, אלא המוחלטות של המצווה, שאינו יכול לעשות אחרת מצד טבעו שמיושר עם המצווה.

ר' צדוק הכהן מלובלין, פרי צדיק לחג השבועות, אות כ

הלוחות הראשונות דכתיב בהו: "חרות על הלוחות" ודרשו (שמות רבה לב,א): "חירות ממלאך המוות" וכמו שנדרש בגמרא (עבודה זרה ה,א): "אני אמרתי -לוהים אתם". והיינו כששמעו מאמר "אנכי ה' -לוהיך" **נתקע תלמוד תורה בליבם**, כמו שאמרו בשיר השירים רבה (א,טו). ועל זה המאמר "אנכי" לא בא **בציווי** להאמין כמו בכל הדברות. וכמו שאמרו הראשונים שעל אמונה לא שייך לשון ציווי, שאם לא יאמין מה יועיל ציווי? רק ה' יתברך **אמר והבטיח שישראל הם מאמינים** ש"אנכי ה' -לוהיך" וזה פירוש **שנתקע תלמוד תורה בליבם בדיבור "אנכי"**. ובדיבור "לא יהיה לך" - נעקר יצר הרע מליבם. שהיצר הרע נקרא אל זר בגופו של אדם (שבת קה,ב) וכל המצוות לא תעשה כלולים בזה שהם באים על ידי כוח זר, וכמו שאמרו (סוכה נב,א) משה קראו **ערל** וכמו שנתבאר במקום אחר שהיצר הרע דומה כמו ערל שיושב בלב ומפתה לרע ואינו כלל מחלק ישראל, וזהו אל לשון כוח זר. וזה היה במעמד הר סיני שהיה אז **חרות על הלוחות היינו על לוח לבם** כמו "על ליבם אכתבנה" ו"כותבם על לוח ליבך"...

וזה שאמר עוד" "ואלין דאתברו - מאינן הוו" והיינו כמו שאמרו (בבא בתרא יד,ב) ש"שברי לוחות מונחים בארון". שבשניות גם כן אחר שיחקוק ישראל ויפסול הלב אבן - **אז יזכו כמו שהיה בלוחות ראשונות**... היינו חירות מיצר הרע.

ר' צדוק הכהן מלובלין, פרי צדיק לחג השבועות, אות כ

ובכל שנה כשמגיע הזמן מתן תורתנו יכולים לזכות להיות "חרות על הלוחות" ו"על ליבם אכתבנה". שיהיה חירות מיצר הרע, שהוא עיקר בן חורין שהוזכר (באבות). ואף **שהעולם נידון אחר רובו ולא נתקן עדיין כל הפגם להיות "ואכל וחי לעולם"**, מכל מקום מי שזוכה להיות חרות על הלוחות - אינו מת (גם בעולם הזה, שמתרחק מעט מהתשוקה לתאוות ומתקרב מעט להשתוקק וליהנות מהעניינים ה-לוהיים. וממילא גם אינו נזקק ביום פטירתו לתיקוני מלאך המוות ביום המיתה:), רק המיתה הוא כמו שינה ויקיצה, כמו שנאמר (ישעיה כו,ט): "הקיצו ורננו" כמו ישן ומקיץ משנתו. וכמו שמכנים במדרשים וירושלמי המיתה בשם "כד דמך" - לשון שינה. וכתב (משלי ו,כב): "והקיצות הוא תשיחך" - לעתיד לבוא.ז